

FRI-ONLINE-1-PP-08

CONTEMPORARY DIMENSIONS OF THE PRINCIPLES OF INTERCULTURAL EDUCATION¹⁰

Neli П. Boiadjieva, Full Professor, Phd

Department of Sciences for Education and Arts,

University of Sofia "St. Kliment Ohridsky"

Tel.: + 359 888 438974

E-mail: nelybo2@abv.bg

***Abstract:** The paper offers presentation of some approaches to defining the problem of the principle for intercultural education in Bulgarian pedagogic literature and educational practice. Content analysis of the studies, books, university textbooks and political documents are made in the paper. On There is a classification of the actual principles for intercultural education nowadays. Intercultural education is connected with another general ideas as tolerant and humanistic attitude to the child, equality, individual and personal approach, empathy etc. Intercultural education is one main contemporary principles of the education and a direction of the theory of education in pedagogy and school practice.*

***Keywords:** Principle of education, Intercultural pedagogy, Intercultural intercultural education.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Дефинирането на интеркултурността и мултикултурността като основополагащи принципи са сравнително ново измерение във водещите идеи за възпитането. Те стоят в основата на това направление в съвременната диференциация на познанието и социалната практика, което може да се нарече интеркултурна педагогика. Тези принципи са взаимосвързани и произтичат от принципа за културносъобразност, който фигурира сред класическите принципи на образование и възпитание в педагогическата теория. Мултикултурността е характеристика на многонационалните или смесени етнически групи или общности, а културносъобразността е основно изискване в межкултурната комуникация и възпитанието. Интеркултурността е педагогически подход и принцип на взаимодействие в условията на межкултурно съжителство за реализиране на социална интеграция.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Съществуват различни варианти на употреба и на термина мултикултурност (поликултурност, многокултурност) в смисъл на множественост на културите и процеса на взаимодействие между тях. От английски език се среща и понятието „крос – културност“ като „пресичане“ на културите в аспекта на взаимодействието между тях, но пресичане, което може да е свързано с противоречие, конфликт, противопоставяне или сблъсък. В съвременните социални науки се употребява и понятието „сблъсък“ на културите и/или цивилизациите, познато от заглавието на труда на С. Хънтингтън. Понятия и термини, употребявани в педагогиката при дефинирането на основните изисквания към възпитанието и образованието или като негови видове са „етнокултурно“, „социокултурно“, „мултикултурно/поли културно“, „интеркултурно/межкултурно“, „кроскултурно“ и др. Термините „национално“ и „интернационално/междунационално“, народно и международно, регионално и междурегионално, етническо и междуетническо, „локално/регионално“ и „глобално/всеобщо“, „транснационално“, „космополитно“, се

¹⁰Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 13 ноември 2020 г. в секция Педагогика и психология с оригинално заглавие на български език: СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРИНЦИПИТЕ В ИНТЕРКУЛТУРНОТО ВЪЗПИТАНИЕ.

използват също за дефиниране на отделени видове, подходи или принципи на образованието и формирането на индивидуалното, груповото или масовото съзнание.

Използват се и утвърдилите се понятия на типове възпитание като „европейско“ (източно, западно, централно, южно или северно-европейско), „американско“ (северно, централно или южно-американско), „азиатско“ (мало-азиатско, източно, западно, централно или южно азиатско), „африканско“ (северно, централно или южноафриканско) или за такива специфични системи като „балканско“, „скандинавско“, „американско“, „японско“, „арабско“, „еврейско“ и т. н. Те се отнасят до отличителните характеристики за социо-културни аспекти на възпитанието и образованието, специфични за отделните геополитически райони, страни или континенти.

В началото на миналия век българският педагог Хр. Максимов у нас обособява т.нар. „народна педагогика“ и „етнопедагогика“. В края на века се появяват такива понятия, които обозначават нови области на познанието като „етно-психология“, „педагогическа етнология“ (Sackhova, E., 1997), „етнопсихопедагогика“ (Koleva, I., 2002), „житейска педагогика“ (Popov, L., 2004), „житейското педагогическо мислене“ като еквивалент на народната педагогика с някои нейни специфични начала. Изискванията за обучение на роден и майчин език пораждаат понятия като „билингвално обучение“, „билингвална педагогика“ с „билингвални“ буквари, учебници и учебни помагала и др. В българската педагогическа литература се употребяват и са се наложили вече такива названия като „интекултурна педагогика“ (Sackhova, E., 2001), „интеркултурно образование“ (Ivanov, I., 1999; Sackhova, E., 2001; Kiyuchukov, Hr., 2004, 2006), „интеркултурна педагогическа таксономия“ ((Ivanov, I., 2001), „мултикултурно образование“ (Teravicharov, Iv., 1993), „образование за развитие на межкултурен опит“ (Rizov, Il. & Mincheva-Rizova, M., 2000), „интеркултурно възпитание“ (Chavdarova-Kostova, S., 2001), „възпитание в междуетническа среда“ (Koleva, Ir., 2002), „педагогическа технология в междуетническа среда“ (Koleva, Ir., 2001), „билингвална технология и рефлексивен подход в обучението на деца от ромски произход“ (Koleva, Ir., 2003), „межкултурен диалог в образованието“ (Koleva, Ir., 2006), и др. Очертава се богата палитра от нюанси на използването понятия за обозначаване на пирница на интеркултурност в съвременната педагогика като отнасящ се за процесите на образование, възпитание и обучение. Възприемат се и такива определения на съвременната педагогика, които отговарят на политиките в образованието у нас като „педагогика на приобщаването“ (Baeva, M., 2007) или „педагогика на включването“ (Baeva, M., 2009).

Основни аспекти в обучението и интеркултурното образование на деца от различни езикови и етнически групи се разглеждат като отделно направление в педагогиката групи (Kiyuchukov, Hr., 2006). Това се отнася преди всичко до оgramотяването и езиковото обучение и т.нар. „лингво- дидактика“ или „педагогика ан езика“, но все по-често и във връзка с особеностите на педагогическото общуване в многоезична среда. В научните трудове по теория на възпитанието се срещат понятията мултикултурно, етнокултурно възпитание, транскултурно, мултиетническо, мултирасово, междуетническо, межкултурно, които третираат социо- или етно-културните особености и специфика в процеса на педагогическото въздействие и взаимодействие. Те се разглеждат като видове или направления на възпитанието, като подходи и принципи в образованието и обучението и ли като характеристики педагогическия процес в съвременното училище.

Тясно взаимосвързани с принципа на интеркултурност в образованието и възпитанието са понятията социо-културна специфика, диференциация и интеграция, взаимодействие, взаимовлияние, консолидация, енкултурация и инкултурация, межкултурна комуникация, приобщаване и социално включване. Приобщаването към културата е свързано със социалната интеграция и включване на етно-малцинствени или други специфични културни групи като бежанци, мигранти, чуждестранни граждани и др.). Утвърждават се и изискванията за десегрегация в образованието и равен достъп до него на различни социо- и етнокултурни групи (Kiyuchukov, Hr., 2004; Nunev, I., 2006).

Ключовите думи за интеркултурното образование, които са и основни принципи на възпитанието са толерантност, уважение, другарство, разбиране, спазване на фундаментални човешки права и свободи на различни по своята идентичност (религиозна, културна, етническа) хора (Ivanov, Iv., 2001, 379). Това са и основите на интеркултурното образование и възпитание, които са и съвременни измерения на принципите на педагогиката на приобщаването, която може да се нарече интеркултурна педагогика

Принципът за интеркултурност се свързва най-често с такива измерения на принципите на възпитането в новата педагогическа парадигма като хетерогенност и плурализъм, демократичност и равен достъп и образователни права, хуманност и толерантност, интеграция и диференциация, адаптивност, гъвкавост, дестандартизация, единство между глобално и регионално, национално (патриотично) и интернационално и др. Тези основни изисквания на съвременното образование са проекции на нови педагогически парадигми, коментирани в доклади, трудове и документи в края на 19 и в началото на 20 век. Тогава европейските държави се обединяват около идеята за общо европейско пространство в областта на образование, основано на възприети общи идеи и принципи. Много от тях са идентифицирани и общопризнати, чито спазване се съблюдава, но все още има различни и понякога противоположни практики в контекста на интеркултурното възпитание като толерантността към различието на вътрешно и външно равнище (Chavdarova- Kostova, S., 2001, с. 9)

Един от основните документи, трасиращи принципите на образованието и възпитанието за бъдещето е известният доклад на международната комисия по образованието за XXI век пред ЮНЕСКО под ръководството на Жак Делор “Образованието – скритото съкровище” (1996). В отделните раздели се трасират основни изисквания в образователната сфера като например “От локалната общност към световното общество”. Без да е обозначен конкретно принципът за мултикултурност присъства ясно в четирите стълба на образованието с изискването „Да се научим да живеем заедно и да се научим да живеем с другите” и в конкретизацията им – “Да открием другите” и “Да работим за общи цели”. Основният въпрос, който трасира и идеалната цел е “Възможно ли е да се измисли образование, което посредством възпитаване на уважение към другите хора, към тяхната култура и духовни ценности да направи невъзможни конфликтите или да помогне за тяхното мирно разрешаване?” Отговорът се очертава в изискването образованието да се развива в две взаимно-допълващи се посоки: От една страна откриването на “другите” и от друга страна, споделяне на общи цели. Това е ефикасният начин за избягване или разрешаване на възможни конфликти. Задачата на образованието е да обясни на хората, че те са едновременно различни и еднакви и че зависят едни от други. Затова още от ранно детство образованието трябва да използва всяка възможност, за да внушава тези две истини. За да даде една точна представа за света, образованието, без значение дали това става в семейството, в общността или в училище, трябва първо да им помогне да открият себе си – само тогава те ще могат “да влязат в кожата на другия” и да разберат неговите постъпки.

Възпитанието в училище на такова отношение към другите дава богати плодове в продължение на целия живот. Когато подрастващите деца, юноши и младежите се възпитават да гледат на нещата от гледната точка на другия, на другите хора, окито принадлежат към пазлични етнически или религиозни групи, може да се избегне липсата на разбиране, която поражда ненавист и насилие сред възрастните. Особено подходящи за тези цели са някои учебни предмети, чието значение следва да се преосмисли и да се въвеждат още от началния курс като например етногеография, чужди езици и литература., да се изучават такива нови предмети като история на религиите и традициите. Това може да послужи като здрава основа за бъдещото поведение в обществото. Самата форма и методите на възпитание трябва да се съобразяват и да не заобикалят изискването за проявяване на разбиране, съпричастност и емпатия към другите. По този начин се обосновава основното изискване за разбиране на другия и другостта във възпитанието, за емпатия и емпатично взаимодействие при възпитанието, което се обхваща от принципа за мултикултурност и

хетерогенността. В доклада на Световната комисия за култура и развитие “Нашето творческо разнообразие” (1996) този принцип е застъпен основно.

Съществуват различни чуждестранни интеркултурни програми, разработени най-вече на Запад, които са съдържателно ориентирани към отделния ученик и конкретните групи в социума. Тези програми са от интеркултурен тип и имат по-широки цели - повишаване културната и етническа толерантност, преустройство и десегрегация на училището, кооперативно обучение и училище адаптирано към ученика и неговите особености независимо от неговата и етническа, религиозна или друга социо-културна принадлежност и произход. Така например системата “Мултикултурен континуум на осведомеността” (Дон Лок) определя областите на осведоменост за контакти с културно-различни хора и е по същество интеркултурна педагогическа таксономия (Ivanov, Iv., 2001, 382). Тя включва знание за себе си на базата на самоанализ за собствената култура, за расизма, сексизм и бедността, разбрани като перспектива за себе си и за другите, осведоменост за индивидуалните различия или ограничения, за другите култури и езика на изразяването при тях, за разнообразието и техниките на контакта и др.

В практико-приложен план у нас се обосновава принципът за съблюдаване на социо-културния контекст като дейностно-ориентиран принцип на новата образователна парадигма (Toszeva, I., Vitanova, N., 2005). В многобройни и разнообразни по насоченост и съдържание проекти в последните десетилетия този принцип се предписва и следва в обучението и квалификацията на учители във връзка с модернизацията на образованието в България (2003). При разработването на новата учебна документация този принцип е основополагащ в програмните изисквания и се съблюдава от авторите на учебници и помагала. В учебната документация - планови и програми в университета за обучението и квалификацията на учителите, се включват отделни базови нови предмети, самостоятелни избираеми и специализиращи курсове или теми от интеркултурната педагогика.

В теоретичен план идеята за интеркултурността се разглежда като тясно преплетена с идеите за толерантността и хуманизма, равенството, демокрацията и свободата и неразривно свързана с херменевтиката като съвкупност от “учения за разбирането” (Dimitrova, G., 2005,35). Тази идея е основополагаща и за интеркултурната педагогика, насочена към прилагане на индивидуален подход към всяко дете, към развиването на партньорство и взаимно приемане на базата на различията. Тази педагогика разработва и принципите, методите, средствата и организационните форми на едно образование, което е практическа основа за осъществяване на идеята и принципа за интеркултурност. Интеркултурното отваряне на обществото и обогатяване на педагогиката у нас е следствие от процесите на модернизация и “европеизация” и цялостния стремеж към интеграция.

В стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2015-2020 г.), чийто начален вариант е разработен през 2004 г., са утвърдени основни идеи и ръководни началана демократичното общество, които произтичат от основните ценности в него, които се извеждат като привички на възпитание:

- равенство и недискриминация, достъпност и демократичност;
- съобразяване с международните –световни и европейски стандарти в областта на правата на човека, закрилата на децата и защитата на малцинствата;
- осигуряване на равен достъп до качествено образование на всички деца независимо от техния произход - расова, етническа, национална, религиозна принадлежност или език;
- ангажираност на цялата училищна общност- деца, учители и родители, семействата и обществото в процеса на интеграция за социално включване на всички деца и ученици;
- гарантиране на баланс между интеграцията на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система и в обществото и съблюдаване на общите цели;
- съхраняване и развитие на специфична културна идентичност в непротиворечив процес на социално приобщване;
- утвърждаване в училище на атмосфера на межкултурно опознаване, сътрудничество и сближаване;

- повишаване на межкултурната диалогичност в мултиетничната училищна среда и създаване на атмосфера на толерантност и емпатия;
- подобряване на социално-психологическия климат в извънучилищната среда по отношение на образованието на децата и учениците от етническите малцинства;
- активизиране на общностите, към които принадлежат децата и семействата им за осъществяване на интергационния процес на сближаване и непротиовречиво съжителство;
- допълнителна образователна подкрепа за изравняване на стартовите позиции на уязвимите малцинствени групи с тези на останалите.

Принципът за интеркултурност е заложен основно в програмните изисквания към оформянето на учебната документация и разработването на учебници и учебни помагала за българското училище и предучилищното образование. Независимо, че те се прилагат във всички етапи, проблемите за интеркултурния диалог в образованието все още не са трайно навлезли като принципни положения и изисквания в педагогическата теория и в училищната практика. Те са регламентирани на равнище образователна политика като изисквания произтичащи от съвременните тенденции на демократизация и глобализация, а приложението им в контекста на приобщаващото образование, е в процес на реализация.

ИЗВОДИ

Налице е единството на принципите за мултикултурност и интеркултурност в съвременната педагогика като се дава известен превес на интеркултурността. Този принцип присъства на всички равнища на интерпретация – като методологическо изискване към конструирането на теорията, към образователните системи и политики и като принцип за подбор на учебното и възпитателно съдържание, както и в процеса на преподаване и възпитание на практика. Тези принципи не все още не са възприети изцяло в утвърдената номенклатура на педагогически принципи, представени в университетските учебници и ръководства, а по-скоро се разглеждат като съвременен подход и направление при възпитанието. По-често те се третират като принципи на образование и възпитание в междуетническа среда, което е обосновано от конкретните условия у нас.

Интеркултурното образование е регламентирано в самостоятелни програми в магистърската степен на обучение в университетите, но интеркултурността не е изведена все още като основен принцип на преподаване на теоретично равнище в педагогиката на висшето образование. Много от учебните програми по отделните дисциплини в педагогическите специалности в бакалавърската и магистърската степени включват или засягат проблемите на интеркултурното образование, особено във връзка с езиковото обучение или при педагогическото общуване. Осъществяват се интензивно инициативи по подготовка на дейности с участие на преподаватели, експерти, директори и учители по интеркултурното образование чрез между-университетски проекти и при повишаване на квалификацията на учители и медиатори за педагогическа дейност в мултикултурна среда и други, разработени по оперативни програми и чрез европейски фондове.

Съществуват самостоятелни курсове по интеркултурна педагогика, етнопсихопедагогика, образование и възпитание в между-културна среда, педагогика на приобщаването, по инклузивно или приобщаващо образование в квалификацията и преквалификацията на учители, образователни дейци и помагачи специалисти в образованието – социални педагози, социални работници и психолози. Във връзка с тяхното обучение се разработват и преподават принципите на интер-културността в образованието и възпитанието и се популяризира интеркултурната педагогика. Това се отнася в най-голяма степен особено до технологиите на преподаването на образователното съдържание в междуетническа среда, интеграцията, приобщаването и межкултурното взаимодействие в българското училище

През последните десетилетия се появява все по-често и проблематика, свързана с интеркултурното образование и възпитание в третата научна и образователна степен. Разрабатват се теми за социо-културна интеграция, за десегрегация, за интегриране и

прибощаване на децата в чрез образованието, за адаптация и включване на деца от ромската етно-малцинствена общност, за превенция на отпадането им от училище, за преодоляването на предразсъдъци и стереотипи към деца от различните етноси, както и за обучението на ученици-билингви и др. Въпреки интензивното разработване на дисертации, проекти и други дейности, приложението на научните изследвания за интеркултурността и индивидуално-личностния подход в процеса на възпитанието, не постигат трайни резултати за формирането на съзнанието и поведението на учащите се. Свидетелство за това са такива социални явления като употреба на езика на омразата, наличие на конфликти в училище и в общността, нарастване на отпадащи от училище и образование на деца от етномалцинствени групи, ескалация на напращане в общуването.

Принципът за интеркултурността е основополагащ съвременен педагогически принцип, който се отнася до традиционните сфери на възпитанието в широкия и тесния смисъл на думата, до политиката в целия обхват на образованието – от предучилищна възраст до университета и извън него. Той е важно методологическо изискване като основополагащ принцип, който поризтича от съвременната педагогическата парадигма.

REFERENCES

Baeva, M., 2007. Pedagogy or integrity. Sofia: University Press “St. Kl. Ohridsky” (**Оригинално заглавие:** Баева, М., 2007. Педагогика на интегрирането. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.)

Belova, M., Dimitrova, G., Boiadjieva, N. Sapundjieva, Kl., 1993. Foundations of Education. Sofia: Bulvest Press (**Оригинално заглавие:** Белова, М., Г.Димитрова, Н. Бояджиева, Кл. Сапунджиева, 1993. Основи на възпитанието. София: Издат. „Булвест“.)

Desegregation and intercultural integration, 2005. Veliko Tarnovo (**Оригинално заглавие:** Десеграция или интеркултурна интеграция. 2005. В.Търново)

Dimitrova, G. The humanistik communication with Roma children as factor for their including and engaging in educational process. J. Pedagogy. Vol. 12, p.31-45 (**Оригинално заглавие:** Димитрова, Г. 2005. Хуманното общуване с ромските деца като фактор за приобщаването и активизирането им в учебно-възпитателния процес, сп. “Педагогика”, кн.12, 31-45.)

Ivanov, Iv. 1999. Intercultural education. Shumen (**Оригинално заглавие:** Иванов, И. 1999. Интеркултурно образование. Шумен.)

Ivanov, Iv. 2001. Education- multi - or iterculturities? In- Ethnocultural dialogue in the Balkans, Sofia (**Оригинално заглавие:** Иванов, И. 2001. Образованието: мулти - или интеркултурност? В- Етнокултурен диалог на Балканите, Съст. Д. Александрова, София, 375-384)

Ivanov, Iv. 1997.Problems of Intercultural education. Shumen (**Оригинално заглавие:** Иванов, И. 1997. Проблеми на интеркултурното образование. Шумен.)

Koleva, Ir. 2003. Bilingual technology. Reflective approache for training of Roma children. Sofia (**Оригинално заглавие:** Колева, И. 2003. Билингвална технология. Рефлексивният подход за обучение на деца от ромски произход. София.)

Koleva, Ir., 2003. Ethnopsychopedagogy of child. Sofia. Колева, И., 2002 (**Оригинално заглавие:** Етнопсихопедагогика на детето. София.)

Koleva, Ir., 2006.Toward the question for intercultural dialogue and the education in Bulgaria... A conception for Program Strategy on an intercultural dialogue and education in Bulgaria, J. “Intercultural education”, vol.2, p.7-18 (**Оригинално заглавие:** Колева, И., 2006. Към въпроса за интеркултурния диалог и образованието у нас... Концепция за програмна стратегия по интеркултурен диалог и образование у нас, сп. “Интеркултурно образование”, бр.2, 7-18.)

- Koleva, Ir., 2001. Pedagogical Technology in interethnic environment. Sofia (**Оригинално заглавие:** Колева, И., 2001. Педагогическа технология в междуетническа среда. София.)
- Kiyuchukov, Hr., 2004. Intercultural education of Roma children. J. Pedagogy, vol. 8 (**Оригинално заглавие:** Кючуков, Хр., 2004. Интеркултурно образование на ромски деца, сп. "Педагогика", кн.8.)
- Kiyuchukov, Hr., 2006. Bilingual aspects of the Intercultural education. J. Pedagogy, vol. 2 (**Оригинално заглавие:** Кючуков, Хр., 2006. Билингвални аспекти на интелектуалното образование, "Педагогика", кн.2.)
- Our creative diversity, 1996. Paper of World Commission for culture and Growth. Paris (**Оригинално заглавие:** Нашето творческо многообразие, 1996. Доклад на Световната комисия за култура и развитие, Париж.)
- Scientific and practical aspects of inclusive education, 2018. Sofia. (**Оригинално заглавие:** **Научни и практически аспекти на приобщаващото образование, 2018, София.**)
- Nunev, I., 2005. Desegregation of Roma children through education. Sofia (**Оригинално заглавие:** Нунев, Й., 2006. Десегрегация на ромските деца чрез образованието, София.)
- Education and tolerance, 2005. Shumen (**Оригинално заглавие:** Образование и толерантност, 2005, Шумен)
- The education – hidden treasure. 1997. Paper of International Commission for Education for XXI century in UNESCO. (**Оригинално заглавие:** Образованието - скритото съкровище, 1997. Доклад на международната комисия по образованието за XXI в ЮНЕСКО, София.)
- Rizav, Il., Mincheva- Rizova, M., 2000. Educational Programme for cultivating of intercultural experience. (**Оригинално заглавие:** Ризов, Ил. и Минчева- Ризова, М., 2000, Образователна програма за развитие на междукултурен опит (Програма "РаМо")
- Sachkova, El., 2001. Intercultural Education in Bulgaria. In- Ethnocultural dialogue in the Balkans, Sofia (**Оригинално заглавие:** Сачкова, Е., 2001. Интеркултурното образование в България, В – Етнокултурен диалог на Балканите, Ред. Д. Александрова, 385-408, София.)
- Sachkova, El., 1997. Development of Intercultural pedagogy in Europe, J. "Pedagogy", vol. 4 (**Оригинално заглавие:** Сачкова, Е., 1997. Развитие на интеркултурната педагогика в Европа (по материали на Съвета на Европа), сп. "Педагогика", кн.4.)
- Strategy for educational integration of children and students from ethnical minorities, 2004. J. "Strategies of Scientific and educational politics", vol.3, p. 15-21 (**Оригинално заглавие:** Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, сп. "Стратегии на научната и образователна политика", кн.3, 15-21.)
- Teravicharov, Iv., 1993. Multicultural Education, J. "School", vol.3 (**Оригинално заглавие:** Тепавичаров, И., 1993. Мултикултурно образование, сп. "Училище", кн.3.)
- Toszeva, I., Vitanova, N., 2005. The Bulgarian school in front of challenges of new educational paradigm, Vol 8, p.67-80 (**Оригинално заглавие:** Тоцева, Я., Витанова, Н., 2005. Българското училище пред предизвикателствата на нова образователна парадигма, сп. "Педагогика", кн. 8, 67-80.)
- Chavdarova- Kostova, S., 2001. Intercultural Education, Sofia (**Оригинално заглавие:** Чавдарова - Костова, С. Интеркултурно възпитание. София.)
- Boiadjieva, N. Intercultural Education in Bulgaria, In - Intercultural Education in the Balkan Countries, N. P. Terzis (Ed.), 2004, 23-41
- Education for the Intercultural Experience, R. -M., Paige (Ed.), 1993
- Intercultural Education in the Balkan Countries, N. P. Terzis (Ed.), 2004